

ZDZISŁAW NOGA

Przybysze wśród osiadłej szlachty siewierskiej w XVII wieku

Już prawie sto lat temu Helena Polackówna zauważyła, że od czasu zakupu księstwa siewierskiego przez biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego w 1443 r. tamtejsza szlachta rodowa opuszczała swoje dobra i przenosiła się do Rzeczypospolitej¹. Jej miejsce zajmował natomiast żywioł napływowy, coraz uboższy, co w konsekwencji prowadziło do systematycznej pauperyzacji siewierskich „urodzonych”.

Istotnie widoczne jest w XVII w. zjawisko masowego napływu nowych osób do grona właścicieli ziemskich w biskupim dominium. Szczegółowe badania historyczno-osadnicze pozwoliły mi przyjrzeć się bliżej owym przybyszom i, w większości przypadków, głównie na podstawie literatury genealogicznej, określić miejsce ich pochodzenia i przynależność stanową.

Analiza tego zjawiska w wieku XVII jest egzemplifikacją procesu, który występował przez cały okres przynależności księstwa siewierskiego do biskupów krakowskich (1443 – 1790), pozwala także wydobyć z cienia poszczególne postacie tzw. szlachty siewierskiej, o której ciągle niewiele wiadomo w literaturze historycznej.

Zakres chronologiczny tego artykułu jest podyktowany w głównej mierze stanem źródeł i możliwością określenia proveniencji przybyszów. Nie bez znaczenia jest także fakt, że H. Polackówna we wspomnianej już pracy zajęła się przede wszystkim szlachtą siewierską w wiekach XV i XVIII.

Osoby, które nabyły w XVII w. ziemię w księstwie wywodziły się bowiem z różnych warstw społecznych. Najliczniejsi spośród nowych poddanych biskupów to mieszcianie i wzbogaceni handlarze z pogranicza śląsko-polskiego, szukający w Siewierzu szansy na zdobycie szlachectwa. Nie brak także protegowanych biskupa, którzy najpierw sprawowali rozmaite funkcje w administracji dóbr kościelnych, a następnie kupowali nieruchomości i wrastali w tamtejszą społeczność, niekiedy wiążąc się z nią rodzinnie. Częściej jednak, z piętnem szlachectwa siewierskiego, przenosili się do Rzeczypospolitej.

¹ H. Polackówna, *Szlachta na Siewierzu biskupim w latach 1442 – 1790*, Lwów 1913, s. 26.

Obywatele miejscy osiedlali się chętnie w księstwie siewierskim w początkach XVII w. Jednym z nich był znany krakowski złotnik, Marcin Finser, który nabył wieś Mijaczów jeszcze przed 1602 r. Przebywał tam jednak krótko, bo już trzy lata później osada ta należała do Walentego Tymińskiego, pisarza ziemskiego siewierskiego, syna handlarza wołami i dzierżawcy kuźnic². Finser nie opuścił jednak biskupiego księstwa, a tylko przeniósł się do sąsiedniego Będusza, zaś jego rodzina pozostała w ziemi siewierskiej do końca XVIII w.³

Epizodycznie natomiast posiadał dobra koło Siewierza Walerian Montelupi, przedstawiciel krakowskiego patrycjatu, odnotowany w źródłach w 1610 r. jako posesor Dobieszowic⁴.

W szeregach szlachty siewierskiej weszli w tym czasie także olkuszanie. Jednym z pierwszych był syn mieszczanina olkuskiego, Malcher Pudłowski, który ożenił się z wdową Barbarą Ujejską, córką Prospera Prowany, żupnika krakowskiego i tennariusza będzińskiego. Zamieszkał on w tej części Ujejsca, gdzie ciągle jeszcze pracowała warzelnia soli, uruchomiona przed laty z inicjatywy ojca Barbary, przynosząc jej właścicielom niezłe dochody. Mimo to syn Pudłowski i Prowanówny, Jan Franciszek Pudłowski sprzedał Mikołajowi Kotwiczowi w 1655 r. swoje dobra i oddał słuch po byłym właścicielu zaginał⁵.

Inny olkuszanie, Sebastian Maiowski kupił przed 1617 r. wieś Małobądz, ale i on opuścił wkrótce biskupie księstwo⁶. Z kolei syn mieszczanina olkuskiego, niejaki Kity, Jan Kita, jako dziedzic części Psar nosił już nazwisko Kmita, a swoje miejsce wśród posesjonatów siewierskich umocnił małżeństwem z ubogą miejscową szlachcianką, Anną Czeszowską z Mysłowa, który wniosła mu w posagu część rodzinnej wsi⁷. Syn, a może wnuk tego Jana i Anny, Aleksander Kmita osiągnął nawet w końcu XVII w. godność sędziego ziemskiego siewierskiego, zaś syn sędziego, Józef, trzymał działy w Mysłowie i Psarach jeszcze w 1730 r.⁸

---

² W. Nekanda Trepka, *Liber generationis plebeanorum* (Dalej cyt.: LCham), wydał W. Dworzaczek, Wrocław 1963, nr 435, 2137.

³ Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej (dalej: AKap), *Inwentarz włodarstwa krakowskiego spisany w 1644/45 r.*, (dalej cyt.: IDBK 1644/45), rps bez sygn., s. 55: *Liber Privilegiorum* (dalej cyt.: Lib Priv), t. 11, s. 52; Archiwum Metropolitalne (dalej: AMetr), *Acta Episcopalia* (dalej cyt.: Ep), t. 58, s. 1038v, 1059.

⁴ AMetr, *Acta officialatus Cracoviensis* (dalej cyt.: Of), t. 116, s. 1092; por. D. Quirini-Popławska, *Działalność Sebastiana Montelupiego w Krakowie w drugiej połowie XVII wieku*, Kraków 1980, s. 24.

⁵ AMetr., Ep, t. 58, s. 974v; J. Wyrozumski, *Warzelnie soli krakowskiej na pograniczu śląsko-polskim w drugiej poł. XVI i pierwszej poł. XVII wieku*, Zeszyty Naukowe UJ 26, Prace Historyczne, z. 4, Kraków 1960, s. 39 – 59.

⁶ LCham, nr 1197.

⁷ Tamże, nr 872.

⁸ AMetr, Of, t. 170, s. 756; A. Boniecki, *Herbarz polski* (dalej cyt.: Bon), t. 10, Warszawa 1907, s. 202.

Wiadomo dalej, że krótko przebywał w księstwie inny mieszczanin, Jan Walkanowski z Małogoszczy, który w 1618 r. nabył korzystnie za 20 tys. złp wsie Bobrowniki i Sączów, a 9 lat później spieniężył je za dwukrotnie większą sumę. Wzbogacony tym sposobem, pomnażał ponoć w Krakowie fortunę, trudniąc się lichwą⁹.

Sąsiadującą z Sączowem wieś parafialną Siemonię pozyskał pod koniec pierwszej połowy XVII w. Jan Innocenty Petrycy, rajca krakowski i profesor medycyny, syn słynnego profesora Akademii Krakowskiej i medyka Sebastiana Petrycego z Pilzna¹⁰. Po śmierci Innocentego Siemonię odziedziczyli jego synowie – Jan Szymon i Aleksander, oraz córka Katarzyna, małżonka mieszczanina krakowskiego Adriana Horlemesa. Natomiast syn Adriana i Katarzyny, Karol Horlemes, żył w Siemoni jeszcze w 1694 r., zaś po nim wieś przeszła w obce ręce¹¹.

Inny zaś mieszczanin krakowski, niejaki Pernus, trzymał krótko w połowie XVII w. trzy wsie w księstwie: Gołaszę, Sadowie i Zawadę¹².

Trudniejszą od krakowskich patrycjuszy drogę do grupy posesjonatów siewierskich przebył Wojciech Żarski, syn Piotra Czarta, mieszczanina z Wodzisławia¹³. Być może sprowadził go tam i dał wsparcie w początkach XVII w. Mateusz Żarski, ówczesny pleban w Chruszczobrodzie, a jakiś jego krewny. Wiadomo bowiem, że po pewnym czasie Wojciech poślubił córkę Hieronima Biegańskiego i tą drogą wszedł w posiadanie działu we wsi Góra. Rodzina Żarskich związała się trwale z biskupim terytorium i spotykamy ją tam jeszcze w końcu XVIII stulecia¹⁴.

Teść Wojciecha Żarskiego, wspomniany przed chwilą Hieronim Biegański, także należał do ludzi świeżo przybyłych. Ten ubogi syn szlachecki przywędrował do Siewierza prawdopodobnie z Bieganowa, osady pod Jędrzejowem¹⁵. Szlachta rodowa nie omijała bowiem księstwa, mimo panującej w Rzeczypospolitej opinii dyskryminującej siewierskich nobilów. Najczęściej docierały tam jednak jednostki biedne, choć przedsiębiorcze.

Należał do nich także Teofil Kryliński, który po roku 1617 nabył części Rogóżnika i Gawszyc od niejakiego Rubińskiego, ponoć plebejusza, wzbogaconego na

---

⁹ AMetr, Of, t. 121, s. 1740; LCham, nr 2200.

¹⁰ *Polski Słownik Biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, s. 701 – 707.

¹¹ AMetr, Of., t. 133, s. 517; AKap, *Inwentarz dóbr biskupstwa krakowskiego 1668* (dalej cyt.: IDBK 1668), rps bez sygn., s. 186; Archiwum parafialne w Siemoni, *Inventarium ecclesiae parochialis in Siemunia* (dalej cyt.: ISiem), spisany przez F.B. Petrycego plebana w Siemuni w l. 1659 – 1684, s. 2.

¹² IDBK 1668, s. 186.

¹³ LCham, nr 908, 2431.

¹⁴ AMetr, Of, t. 112, s. 1109; ISiem, s. 20; J. Wiśniewski, *Siewierz w będzińskim*, Marjówka Opoczyńska 1937, s. 21.

¹⁵ Bon, t. 1, s. 205; por. też: LCham, nr 1655, 2158, 2441.

dzierżawach okolicznych folwarków szlacheckich¹⁶. Syn Teofila, Marcin Kryliński, pisarz ziemski siewierski, został w 1649 r. zmuszony do płacenia na rzecz konwentu mstowskiego sumy 70 złp rocznie, legowanej jeszcze przez jego matkę Jadwigę w zamian za odprawianie egzekwii. Prawdopodobnie to właśnie obciążenie spowodowało utratę przez niego obu działów w Rogoźniku i Gawszycach. Dwadzieścia lat później spotykamy tam bowiem już innych właścicieli¹⁷.

Przez wiek cały notujemy obecność w ziemi siewierskiej rodziny Kotwiczów. Do Jana Kotwicza należały od 1626 r. Pieńczyce, a po jego śmierci (1635) majątek ten trzymała wdowa Dorota¹⁸. W wyniku podziałów rodzinnych połowa osady przypadła córce Zofii, która wyszła za mąż za Hieronima Minora, a resztę otrzymał Dominik Kotwicz, wzmiankowany jeszcze w 1681 r.¹⁹

W połowie XVII w. dotarł, prawdopodobnie z ziemi sandomierskiej, niejaki Doleżek i ożenił się z ubogą szlachcianką, Katarzyną Grotówną z Wojkowic Kościelnych. Obok uprawy skromnego działu, który wniosła mu w posagu żona, trudnił się głównie administracją cudzych dóbr²⁰. Zajęcie to przejął po nim syn Józef Bartłomiej Doleżek i musiał je wykonywać nieźle oraz cieszyć się protekcją Kościoła, skoro kapituła krakowska powierzyła mu w dzierżawę swoje najbogatsze w księstwie wsie – Bobrowniki i Sączów²¹.

Chleba w księstwie siewierskim szukała także zubożała rodzina Trepków, czego zapewne nawet nie dopuszczał w myślach Walenty Nekanda Trepka, autor tzw. *Liber Chamorum*, najlepszego dla tego artykułu źródła. Jego współrodowiec, Jan Nekanda Trepka wydzierżawił w połowie XVII stulecia wieś Dobieszowice, a zebrany tam kapitał pozwolił dopiero jego synowi Wojciechowi na kupno w 1677 r. skromnego kawałka w sąsiednim Dąbiu. Nieruchomości tej pozbyła się dopiero córka Wojciecha Zofia Trepczanka, oddając ją w 1716 r. biskupowi Tomickiemu za 200 złp²².

W przeciwieństwie do Trepków wątpliwe szlachectwo, choć pełniejszą kiesę posiadał Franciszek Zalasowski, w połowie XVII w. dziedzic wsi Dziewki. Zalaszowscy dopiero w 1776 r. uzyskali potwierdzenie nobilitacji nadanej im jeszcze w 1555 r. przez króla Zygmunta Augusta. Przez te dwa wieki oczekiwania siedzieli w księstwie siewierskim²³.

---

¹⁶ Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, *Privilegia et munimenta Conventus Mstoviensis*, rps 27, s. 137; LCham, nr 1745.

¹⁷ AMetr, Of, t. 144, s. 620; t. 146, s. 488; ISiem, s. 41, 43.

¹⁸ AMetr, Of, t. 121, s. 1689; por. też: Bon, t. 2, s. 389.

¹⁹ AMetr, Of, t. 126, s. 1075; t. 137, s. 211; t. 164, s. 457.

²⁰ H. Polackówna, op. cit., s. 26.

²¹ AKap, *Acta actorum capituli*, t. 19, s. 58v, 128, 223; AMetr, Of, t. 170, s. 756.

²² AKap, Teczka „Siewierz” bez sygn. i paginacji; ISiem, s. 71.

²³ AKap, IDBK 1668, s. 186; AMetr, Of, t. 17, s. 535; t. 176, s. 369; K. Niesiecki, *Herbarz polski* (dalej cyt.: Nies), wyd. J.N. Bobrowicz, t. 10, Lipsk 1845, s. 38.

Do ubogiej szlachty należał także Grzegorz Dworżański, zanotowany w źródłach w roku 1674 jako dziedzic części Trzebisławic, dokąd przeniósł się z księstwa oświęcimskiego. Jednak epizod siewierski nie trwał w jego życiu długo, skoro 15 lat później Trzebisławice należały już do innej rodziny²⁴.

Niewielki majątek w księstwie miała także rodzina Stradomskich herbu Prus, mianowicie grunt zw. Kaczorowski w Celinach, który nabył Franciszek Stradomski i przesiedlił się tam z województwa krakowskiego. W testamencie podzielił swoją ziemię między pięciu braci, obciążając go dodatkowo sumą 300 złp, zapisaną na rzecz instytucji kościelnych. Bracia nie mogli jednak podołać temu ciężarowi i próbowali drogą sądową uzyskać anulowanie wspomnianych legatów. Ostatecznie jednak przegrali sprawę przed sądem biskupim w 1678 r. i musieli opuścić księstwo²⁵.

Wśród nowych posesjonatów siewierskich w XVII stuleciu wyróżniały się znacznie majątkiem jedynie trzy rodziny, a to Różyckich, Miroszowskich i Frankenberków.

Wojciecha Różyckiego herbu Rola, mieszkającego po śląskiej stronie granicy, już wcześniej łączyły z ziemią siewierską rozmaite interesy, zanim w 1611 r. zdecydował się wziąć na trzy lata w dzierżawę od Stanisława Nieszkowskiego jego dział w Gołąszy, Sadowiu i Zawadzie. Była to forma częściowej zapłaty za długi, których resztę zapisano na Sadowiu²⁶. W roku 1615 kontrahenci przedłużyli umowę na następne trzy lata, ale jeszcze przed upływem tego terminu, w 1617 r. Wojciech Różycki odkupił grunt od Nieszkowskiego za 16 800 złp, a trzy lata później stał się ponadto właścicielem innych części Psar i Grodkowa. Połowę z 1500 złp, jakie wypłacił Janowi i Jerzemu Pełkom za nieruchomości w obu tych wsiach, zaliczył na poczet wcześniejszych długów. Natomiast dział niejakiego Oraczowskiego po uregulowaniu wcześniejszych rachunków, kosztował go jedynie 1000 złp²⁷. Synowie Wojciecha dokupili jeszcze w 1626 r. majątek Ujejskich w Psarach i Grodkowie, stając się tym sposobem jedynymi właścicielami tych osad²⁸. Różyccy należeli do najbogatszych w ziemi siewierskiej, choć ich majątek uległ z czasem rozdrobnieniu. Po śmierci Wojciecha Różyckiego w 1622 r., którego pochowano w zborze protestanckim w Piekarach Śląskich, majątkiem podzieliły się dzieci, z których najdłużej żył syn, Stanisław Różycki. Córka Stanisława – Elżbieta – poślubiła w połowie XVII

---

²⁴ AMetr, Of, t. 154, s. 665; J. Wiśniewski, op. cit., s. 20; Bon, t. 5, s. 122.

²⁵ ISiem, s. 50 – 52, por. też: B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego* (dalej cyt.: Pap), t. 2, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858, s. 527; Nies., t. 8, s. 531 – 532.

²⁶ E. Taylor, *Rozlicze z Trojanowych Rożyc Rożycy*, Poznań 1936, s. 37 – 39.

²⁷ Biblioteka Narodowa w Warszawie, *Peny synopticum histori-grammatici-politicum*, rps 1162, s. 376 – 377.

²⁸ Taylor, op. cit., s. 41.

stulecia Magnusa Fryderyka Jarockiego, protestanta ze Śląska, i na ich potomstwo przeszedł z czasem dawny majątek Różyckich²⁹.

Do znacznego majątku w ziemi siewierskiej doszli też Frankenbergowie herbu Grzymała. Należały do nich tam trzy duże wsie: Dobieszowice, Pyrzowice i Tapkowice. Ich obecność jest tam potwierdzona dopiero w 1632 r., ale nabyli je chyba znacznie wcześniej, od wspomnianego już Waleriana Montelupiego³⁰. Kompleks tych wsi sprzedała dopiero w 1724 r. Anna, wdowa po Janie Frankenbergu.

Najbogatszymi przybyszami okazali się jednak Miroszowscy. Jeszcze w początkach XVII w. podwojewództwi krakowski Wojciech Miroszowski, jako dziedzic Bankowic Pustych i Siemianowic, sąsiadujących z Czeladzią od strony Śląska, toczył spór graniczny z biskupem, a już pół wieku później Jan Miroszowski trzymał wieś Małobądz w księstwie, osiągając godność starosty i sędziego ziemskiego siewierskiego³¹. Miroszowscy nie posiadali nigdy rozległych dóbr w samym księstwie, ale przy jego granicach. Cieszyli się tam jednak głębokim mirem i pozostali do końca XVIII stulecia. Powszechny dla nich szacunek staje się zrozumiały, jeśli weźmiemy pod uwagę kondycję finansową szlachty siewierskiej, nieporównywalną żadną miarą do fortuny Miroszowskich. W tym ubogim środowisku trudno byłoby zresztą ukryć bogactwo, ale za to łatwiej niż w Rzeczypospolitej przychodziło, jak pisał Trepka, „udawanie ślalcica”.

Najsprytniejsi z plebejuszy nabywając dobra, jednocześnie przejmowali nazwiska ich dawnych właścicieli. Według Trepki bracia Maciej i Wojciech Ujejscy byli synami chłopskimi. Maciej, dziedzic Ujejsca, był sędzią ziemskim siewierskim od 1610 r., a kilka lat później został nawet lustratorem zamku będzińskiego³². Natomiast Wojciech Ujejski, właściciel Psar, pomógł w uzyskaniu szlachectwa Stanisławowi Burkatowi, synowi niejakiego Kaszy, pastucha świń z Zatora³³.

Burkat, początkowo sługa szlachecki, awansował z czasem na administratora folwarku biskupiego w Jemielnie koło Lipowca. Korzystając z przychylności biskupa Tylickiego, kupił w 1612 r. od niejakiego Taszyckiego część w Malinowicach i tam zamieszkał. W roku 1630 Wojciech Ujejski pozwał Burkata przed sąd grodzki krakowski, naganiając mu szlachectwo, ale w trakcie przewodu sądowego wycofał się ze stawianych wcześniej zarzutów, co oznaczało w praktyce uznanie szlachectwa³⁴.

---

²⁹ Tamże, s. 42 – 48; Por.: AMetr, Of, t. 151, s. 707.

³⁰ AMetr, Of, t. 116, s. 1092; Bon, t. 5, s. 307.

³¹ AKap, Lib. Priv., t. 1, s. 335; t. 10, s. 365; t. 11, s. 302; ISiem, s. 50; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, rps 13 304 III, s. 89.

³² Archiwum parafialne w Wojkowicach Kościelnych, *Liber iurium et quorumuis monumentorum tum et inventariorum ... ecclesiam parochialem in Wojkowice Kościelne ... per Casimirum Dobrakovski parochum Wojkowicensensem scriptum anno 1697*, s. 73.

³³ LCham, nr 2184.

³⁴ Tamże, nr 218.

Jeśli wierzyć Trepce, to także Ożarowscy z Ożarowic byli plebejuszami, synami furmana z Tarnowskich Gór, który woził na Śląsk sól³⁵. Chłopską proveniencję przypisał także Trepka braciom Janowi i Stanisławowi Myszkowski, którzy w początkach XVII w. kupili kuźnicę w Wojkowicach Kościelnych. Mieli się oni ponoć wywodzić ze wsi Zachar na Śląsku, koło Tarnowskich Gór³⁶. Myszkowsy siedzieli na wspomnianej kuźnicy przez dwa pokolenia. Trudno jednak odróżnić ich od właściwych Myszkowskich z Myszkowic, gdzie rodzina ta mieszkała nieprzerwanie od średniowiecza do końca XVIII w. Na podobne trudności natrafia także próba weryfikacji podanej przez Trepkę proveniencji Ujejskich i Ożarowskich.

Nie ma natomiast wątpliwości, że synem chłopskim był Mikołaj Zagórowski, czas jakiś siedzący w księstwie posesor Żychcic nad granicą śląską, syn dzierżawcy folwarku w Raclawicach. Zginął on w 1632 r. w karczemnej awanturze nie zostawiając po sobie potomstwa³⁷.

Krótko także przebywał w ziemi siewierskiej Marcin Barański, syn karczmarza z Chełma pod Krakowem, który trzymał w dzierżawie wieś Grodków, ale po trzech latach objął bardziej intratną administrację kuźnic położonych koło Mysłowic i tam się przeniósł³⁸.

Obok przybyszów, których pochodzenie możemy jednoznacznie określić, występują także osoby o niejasnej proveniencji. Czasami noszą one szlacheckie nazwiska, znane z literatury genealogicznej. Wiele jednak wskazuje na to, że ich przodków należy raczej szukać w warstwie chłopskiej lub mieszczańskiej.

Na części Strzyżowic, między działami ubogich Marszów, siedzących tam od średniowiecza, osiedlił się w początkach XVII w. Jan Pszczołecki, prawdopodobnie plebejusz, odnotowany przez Trepkę, oraz Jan Olszowski (po 1604) żonaty z Barbarą Sarnowską z Sarnowa³⁹. Pół wieku później żyli w tej samej wsi Andrzej Lezczowski, Tomasz Wierzbicki i Tomasz Paskiewicz⁴⁰.

Po skromnym kawałku roli w Wojkowicach Kościelnych posiadali w 1607 r. Jan Komornicki i Jan Gutkowski, ale zniknęli stamtąd przed rokiem 1613⁴¹. Na trzeciej części wsi Małobądź mieszkał natomiast Jan Lubański, który wywodził się prawdopodobnie z zatarsko-oświęcimskiej linii Lubańskich herbu Leszczyc⁴². Do grona posiadaczy wsi Dziewki w 1633 r. źródła zaliczają Jana Milzickiego. Rodzina Milzickich, znana w późniejszych czasach w województwie krakowskim, to zapewne jego

---

³⁵ Tamże, nr 1464.

³⁶ Tamże, nr 1329.

³⁷ Tamże, nr 2398.

³⁸ Tamże, nr 46.

³⁹ Tamże, nr 1714, przypis 4.

⁴⁰ AKap, IDBK 1668, s. 186; ISiem, s. 43v.

⁴¹ AMetr, Of, T. 115, s. 239; t. 117, s. 1243.

⁴² Of, t. 121, s. 1740; Bon, t. 15, s. 80.

potomstwo⁴³. Do innego działu we wsi Dziewki doszedł Władysław Cieichowski w wyniku małżeństwa z Anną Żeromską. Nie pozostawił on jednak potomstwa w ziemi siewierskiej, a rodziny o tym nazwisku brak w herbarzach polskich⁴⁴. Już po potopie szwedzkim na części Grodkowa osiadł bliżej nieznaną Benedykt Żegota, ale przeniósł się z czasem na połowę bogatszych Trzebiśławic, gdzie został odnotowany w 1674 r.⁴⁵ Wiadomo dalej, że nowy dziedzic działu w Malinowicach, Walenty Wianowski, wymieniony tylko w 1668 r., wyparł tymczasem stamtąd znanego nam już Stanisława Burkata⁴⁶.

Na podstawie inwentarza dóbr biskupich z 1668 r., w którym zanotowano wszystkich właścicieli dóbr ziemskich w księstwie siewierskim, dołączyć można jeszcze do naszego zestawienia jakiegoś Raczyńskiego w Tuliszwowie, Regłowskich na części Dąbia oraz niejakiego Motowskiego w Sikorce i Trzebiśławicach, Aleksandra Zborowskiego w Boguchwałowicach i Jachowskiego w Mysłowie⁴⁷. Żadna z tych osób nie pozostała jednak dłużej w ziemi siewierskiej.

Ich miejsce zajmowały osoby nowe. W latach siedemdziesiątych XVII stulecia dotarł tam, prawdopodobnie z ziemi łukowskiej, Jan Krasuski i wziął w dzierżawę wieś Twardowice. Dopiero jednak jego potomstwo nabyło, już w XVIII w., własny kawałek ziemi⁴⁸.

Od dzierżaw bogatych wsi kapitulnych – Bobrownik i Sączowa – zaczynał również Jan Krasowski syn Piotra, dziedzica Poręby w powiecie lelowskim⁴⁹, a przed 1686 r. nabył Boguchwałowice Wawrzyniec Kilian, pisarz klucza siewierskiego⁵⁰. Większą fortuną dysponował zapewne Bonawentura Maiencki, skoro mógł w 1691 r. kupić od Marianny Wylezińskiej za 24 tys. złp wsie Sadowie, Gołaszę i Zawadę⁵¹. Jakis jego krewniak, Michał Maiencki siedział w tym czasie (1695) na części Wojkowic Kościelnych⁵². Miejsce Stradomskich w Ożarówicach zajął Karol Górecki, poświadczony w 1694 r.⁵³, zaś Małobądź stała się (1695) własnością Be-

---

⁴³ AMetr, Of, t. 126, s. 691; S. Uruski, A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej* (dalej cyt.: Uruski), t. 11, Warszawa 1920, s. 86.

⁴⁴ AMetr, *Acta episcopalia*, t. 32, s. 250v.

⁴⁵ AMetr, Of, t. 141, s. 247; t. 151, s. 665.

⁴⁶ AKap, IDBK 1668, s. 186. LCham, nr 218.

⁴⁷ AKap, IDBK 1668, s. 186 – 187.

⁴⁸ AKap, *Acta actorum capituli*, t. 16, s. 58v, 245v; ISiem, s. 1, 18, 42v; por. też: Bon, t. 12, s. 238.

⁴⁹ LCham, nr 567.

⁵⁰ AMetr, Of, t. 157, s. 77; AKap, Lib. Priv., t. 10, s. 402v.

⁵¹ AMetr, Of, t. 160, s. 1708.

⁵² Tamże, t. 163, s. 357.

⁵³ Tamże, t. 162, s. 452. Prawdopodobnie wywodził się z Góreckich herbu Szeliga, zob.: Bon, t. 6, s. 246.

nigny Estery i Daniela Prószyńskich⁵⁴. Pod sam koniec wieku osiadł jeszcze w Pyrzowicach Tomasz Mykowski⁵⁵.

Podsumowując stwierdzić należy fakt przejmowania znacznej części szlacheckiej własności w księstwie siewierskim przez osoby obce. Do grona siewierskiej szlachty osiadłej weszły w XVII w. 54 osoby, które nabyły tam 32 wsie lub ich części, na ogólną liczbę 40 pozostających w rękach prywatnych.

Niekwestionowanym pochodzeniem szlacheckim legitymowało się w tej grupie jedynie 13 osób i tylu też przybyszów wywodziło się z pewnością spośród chłopów. Dziesięciu nowych poddanych biskupów to mieszczenie, głównie krakowscy i olkusczy, którzy przenieśli się do Siewierza w pierwszej połowie XVII w., jeszcze przed kryzysem miast. Przynależności stanowej 18 osób nie udało się jednoznacznie ustalić, ale ich krótkotrwały pobyt w księstwie siewierskim wskazuje raczej na plebejskie pochodzenie, zaś posiadanie tam nieruchomości stanowiło zapewne środek do przeniknięcia w szeregi szlachty polskiej, nawet z piętnem szlachectwa siewierskiego. Mobilność elementu napływowego była spora, bowiem aż 33 przybyszów, w tym jedynie trzech ze szlachecką proweniencją, pozbyło się wcześniej swych dóbr i opuściło granice księstwa. W ośmiu przypadkach nieruchomości sprzedały dzieci imigrantów, a jedynie 8 rodzin związało się trwale z ziemią siewierską.

Większość siedemnastowiecznych nabywców wsi siewierskich wywodziła się z ziemi krakowskiej, księstwa zatorsko-oświęcimskiego i pogranicznych terenów Śląska, a jedynie kilku przybyło tam z dalszych stron.

Zjawisko aspiracji plebejuszy do stanu szlacheckiego daje się także zauważyć wśród osób spoza grona nabywców dóbr ziemskich. Dotyczy to zwłaszcza nie ujętych w tym artykule kuźników siewierskich, o których Treпка niebezpiecznie pisał, że „zwyyczaj już wzięli ci kowale, że z kuźnic spanoszy się każdy”⁵⁶.

Zdzisław Noga

DIE ANKÖMMLINGE ZWICHEN ZESSHAFTE ADEL DES FÜRSTENTUMS SIEWIERZ IM XVII JH.

Der Artikel zeigt die Mobilität der Adel. Im XVII Jh. änderten sich die die Besitzer im 32 Dörfer (80%). Die „Uhradel“ war immer ärmer und mußte ihre Eigentums verkaufen. Die neue Eigentümer stammen besonders aus Kleinpolen, aber einige auch aus Schlesien und Fürstentums Zator-Oświęcim.

---

⁵⁴ AMetr, Of, t. 162, s. 556; zob. też: Nies., t. 10, s. 389; Uruski, t. 14, s. 380.

⁵⁵ J. Wiśniewski, op. cit., s. 21.

⁵⁶ LCham, nr 539.

In dieser Gruppe sind nur 13 Personen gewiß in den Adelsfamilien geboren, auch 13 stammen aus Bauernfamilien und 10 waren die Stadtbürger, hauptsächlich von Kraków und Olkusz.

Der Aufenthalt im Fürstentum Siewierz war für manchen nur die Etappe auf dem Weg zum polnischen Adelsstand, weil die nächste Generationen haben sich nach Polen umgesiedelt.

In der Tabelle 1 kann man genaue Daten der neuen Eigentumers finden.

ANEKS

Tabela 1

Przybycze wśród siewierskich właścicieli ziemskich w XVII wieku

Nazwisko i imię	Dobra ziemskie	Data wzn.	Uwagi
1	2	3	4
Barański Marcin	Grodków	1617	syn karczmarza
Biegański Hieronim	Góra, cz.	1607	
Burkat Stanisław	Malinowice, cz.	1612	syn chłopski, młynarz
Cieichowski Władysław	Dziewki, cz.	1633	żonaty z Anną Żeromską z Dziewek
Doleżek Józef	Żychcice	koniec XVII w.	dzierżawca Bobrownik i Sączowa (1704 – 1711)
Bartłomiej Dworzański Grzegorz	Trzebistawice, cz.	1674	
Finsler Marcin	Mijaczków, Będusz	1602, 1605	złotnik krakowski
Frankenberg Adam	Dobieszowice, Pyrzowice, Tapkowice	1625	
Górecki Karol	Ożarówice	1694	
Gutkowski Jan	Wojkowice Kościelne, cz.	1607	
Horlemes Adrian	Siemonia, cz.	1649	żonaty z Katarzyną, córką Jana Innocentego Petrycego
Jachowski	Mysłów, cz.	1668	
Jarocki Magnus	Psary	1655	żonaty z Elżbietą, córką S. Różyckiego
Kilian Wawrzyniec	Boguchwałowice	1686	pisarz klucza siewierskiego
Kmita Jan	Psary, cz.	początek XVII w.	mieszczanin, żonaty z Anną Czeszowską z Mysłowa
Komornicki Jan	Wojkowice Kościelne, cz.	1607	
Kotwicz Jan	Pieńczyce	1626	
Krasuski Jan	Twardowice, cz.	druga poł. XVII w.	
Kryliński Teofil	Rogoźnik, cz., Gawszyce, cz.	1617	
Lenczowski Andrzej	Strzyżowice, cz.	1668	
Lubański Jan	Małobądz, cz.	1626	
Maiencki Bonawentura	Gołąsza, Sadowie, Zawada	1619	
Maiowski Sebastian	Małobądz, cz.	1617	mieszczanin
Małzicki Jan	Dziewki, cz.	1633	
Miroszowski Jan	Małobądz	poł. XVII w.	starosta i sędzia ziemski siewierski
Montelupi Walerian	Dobieszowice	1610	mieszczanin krakowski
Motowski	Trzebistawice, Sikorka, cz.	1668	
Mykowski Tomasz	Pyrzowice	1698	
Myszkowski Jan	Wojkowice Kościelne, cz.	1618	syn chłopski

1	2	3	4
Myszkowski Stanisław	Wojkowice Kościelne, cz	1618	brat Jana
Olszowski Jan	Strzyżowice, cz	1604	
Paskiewicz Tomasz	Strzyżowice, cz	1668	
Pernus	Gołąsza, Sadowie, Zawada	1668	mieszczanin krakowski
Petrycy Jan Innocenty	Siemonia	pierwsza poł. XVII w.	rajca krakowski
Prószynski Gabriel	Małobądz	1696	
Pszczołecki Jan	Małobądz, Góra, cz	1607	
Pudłowski Malcher	Ujejsce, cz	przed 1655	mieszczanin
Raczyński Jan	Tuliszów	1668	
Regłowski	Dąbie, cz	1668	
Różycki Wojciech	Grodków, Psary, Gołąsza, Sadowie, Zawada	1611, 1617	protestant ze Śląska
Rubiński	Rogoźnik	1617	syn chłopski, od 1604 dzierzawca Sadowia
Stradomski Franciszek	Celiny, cz	1674	
Taszycki	Malinowski, cz	1612	
Trepka Nekanda	Dąbie, cz	1677	
Wojciech			
Ujejski Maciej	Ujejsce	1610	sędzia ziemski siewierski, ponoć syn chłopski
Ujejski Wojciech	Psary	1610	brat Macieja, pisarz ziemski siewierski
Walkanowski Jan	Sączów, Bobrowniki	1618	mieszczanin
Wianowski Walenty	Malinowice, cz	1655	
Wierzbicki Tomasz	Strzyżowice, cz	1668	
Zagórowski Mikołaj	Żychcice	1632	
Zalaszowski Franciszek	Dziewki, Żeliszawice	1668	rodzina uzyskała potwier- dzenie nobilitacji w 1776 r.
Zborowski Aleksander	Boguchwałowice	1668	
Żarski Wojciech	Twardowice, cz	1655	mieszczanin
Żegota Benedykt	Grodków, cz, Trzebistawice, cz	1663, 1674	żonaty z Anną Żeromską z Dziewek

Skrót: cz. = część